

Katarzyna Kreczmańska-Gigol

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

FAKTORING SAMORZĄDOWY CZY FORFAITING SAMORZĄDOWY – PROPOZYCJA UPORZĄDKOWANIA POJĘĆ

Streszczenie: Na rynku polskim od kilku lat oferowane są przez faktorów usługi, w których dłużnikami są jednostki samorządu terytorialnego. Usługi te nazywane są faktoringiem samorządowym. Ich cechy charakterystyczne wskazują na to, że są to usługi forfaitingu, a nie faktoringu. Nazewnictwo wymaga uporządkowania. Prawidłowa nazwa powinna brzmieć forfaiting samorządowy.

Słowa kluczowe: faktoring, forfaiting, jednostki samorządowe.

1. Wstęp

Rynek usług faktoringowych rozwija się w Polsce od momentu wprowadzania gospodarki rynkowej, czyli od 1989 r. [GUS 2009]. Faktorzy dzielą się na trzy podstawowe grupy – banki, spółki faktoringowe zrzeszone w Polskim Związku Faktorów oraz niezależne spółki faktoringowe. Każda z grup faktorów koncentruje się na tych funkcjach faktoringu i związanych z nimi usługach, na których zna się najlepiej. Banki koncentrują się na funkcji finansowej, spółki faktoringowe na funkcji administracyjnej i usługach związanych z administrowaniem należnościami, a niezależni faktorzy, którzy wyrosli często z branży windykacyjnej, koncentrują się na funkcji administracyjnej i związanych z nią usługach odzyskiwania należności oraz na funkcji zabezpieczającej. Zróżnicowaniu usług faktoringowych sprzyja brak uregulowania umowy faktoringu specjalnymi przepisami prawnymi. Umowa faktoringowa jest umową nienazwaną, a to stwarza duże możliwości w zakresie kształtowania jej zapisów umowy.

Usługą o krótszej historii jest forfaiting, który wyrósł z usług faktoringu. Pierwsze transakcje forfaitingowe miały miejsce w latach trzydziestych dwudziestego wieku, chociaż nazwa „forfaiting” jest młodsza i powstała po II wojnie światowej [Werdenich 2008, s. 176]. W naszym ustawodawstwie forfaiting, podobnie jak faktoring, jest umową nienazwaną. Istniejące podobieństwo między tymi siostrzanymi usługami stwarza ryzyko mylenia ich. Tak było na naszym rynku z usługami forfai-

tingu leasingowego, które przez jakiś czas były błędnie nazywane faktoringiem leasingowym. W ostatnich latach pojawiła się na rynku usługa nazywana faktoringiem samorządowym. W wyniku analizy istoty tej stosunkowo nowej usługi pojawia się wątpliwość, czy słusznie jest ona nazywana faktoringiem samorządowym, ponieważ wykazuje podobieństwo do usług forfaitingowych.

2. Istota usług faktoringowych

Factoring jest złożoną, niejednorodną usługą. Oznacza długookresową współpracę między dostawcą towarów bądź usług, zwanym faktorantem, oraz wyspecjalizowaną instytucją, zwaną faktorem, lub też między przedsiębiorstwem, które kupuje towary, produkty lub usługi korzystając z kredytu kupieckiego u swoich dostawców, zwanym faktorantem, a wyspecjalizowaną instytucją faktoringową, zwaną faktorem, w ramach której dochodzi do:

- przelewu wierzytelności przez faktoranta na faktora i świadczenia przez faktora na rzecz faktoranta szeregu usług związanych z przelewem wierzytelności oraz usług dodatkowych z samym przelewem niezwiązanych (factoring wierzytelnościowy);
- lub spłaty przez faktora bieżących zobowiązań handlowych faktoranta i wydłużenia okresu spłaty tych zobowiązań (factoring zobowiązaniowy).

Najczęściej istotą faktoringu jest nabywanie od przedsiębiorców, za określoną cenę, wierzytelności przysługujących im w stosunku do dłużników oraz świadczenie szeregu usług na rzecz przedsiębiorców przez instytucje faktoringowe (i tak najczęściej definiowany jest faktoring). Tego rodzaju usługi nazywane są też niekiedy faktoringiem tradycyjnym, w odróżnieniu od faktoringu, którego przedmiotem są zobowiązania przedsiębiorstw. Koncentrowanie się w definicji faktoringu na jego tradycyjnej formie, czyli faktoringu wierzytelnościowym, występuje u wielu polskich autorów [Tokarski 2005, s. 46; Heropolitańska, Kawaler, Kozioł 2000, s. 91; Ignaczewski 2004, s. 99; Grzywacz 2005, s. 32]. Również wśród autorów zagranicznych w definiowaniu faktoringu przeważają te teorie, w których faktoring jest utożsamiany z jego tradycyjną formą, opartą na cesji wierzytelności [Süchting 1995, s. 195; Larek, Steins 1999, s. 87; Müller-Wiedernhorn 2006, s. 99].

Praktyka wykształciła jednak wiele nowych form faktoringu, wśród nich także takie, które opierają się nie na cesji wierzytelności, lecz na subrogacji, czyli wstąpieniu w prawa zaspokojonego wierzyciela – jest to faktoring zobowiązaniowy [Klapper 2004; Schwarz 1996, s. 40]. Według szacunków Polskiego Związku Faktorów w roku 2008 obroty faktoringu zobowiązaniowego stanowiły w Polsce ok. 20% obrotów faktoringowych ogółem¹.

¹ Niepublikowany wykład P. Konieczki, *Factoring. Rynek faktoringowy 2008 r., Rok 2009 – szanse i zagrożenia dla faktoringu*, SGH, marzec 2009.

Podmiotami transakcji faktoringowych są: faktor, czyli instytucja faktoringowa, którą może być bank lub spółka faktoringowa; faktorant, czyli klient faktora, którym najczęściej jest przedsiębiorca, ale może nim być również jednostka samorządu terytorialnego, inna instytucja, jak również w nielicznych transakcjach osoba fizyczna wykonująca wolny zawód; w transakcjach faktoringu wierzytelnościowego występuje podmiot zbiorowy, który nie jest stroną umowy faktoringowej – dłużnicy faktoringowi, czyli kontrahenci faktoranta; w transakcjach faktoringu zobowiązaniowego występuje podmiot zbiorowy, którym są dostawcy faktoranta, którzy podobnie jak dłużnicy w transakcjach faktoringu wierzytelnościowego nie są stronami umowy faktoringowej. Faktorzy zrzeszeni w Polskim Związku Faktorów stworzyli na początku 2010 r. Kodeks Dobrych Praktyk Faktoringowych. Wynika z niego, że w transakcji faktoringu wierzytelnościowego powinno być co najmniej trzech dłużników faktoringowych, w przeciwnym razie nie może dojść do zawarcia umowy faktoringowej. Zapis dotyczący liczby dłużników faktoringowych oddaje charakter transakcji faktoringowych, zwykle dłużników jest wielu, co prowadzi do dywersyfikacji ryzyka faktora.

Faktoring pełnić może trzy funkcje podstawowe oraz jedną funkcję dodatkową. Funkcje podstawowe faktoringu to funkcja finansowa, funkcja administracyjna, funkcja zabezpieczająca [Larek, Steins 1999, s. 89-91; Werdenich 2008, s.169; Schwarz 1996, s. 21-26]. Funkcja dodatkowa dotyczy usług niezwiązanych z przelewanymi wierzytelnościami lub spłacanymi zobowiązaniami faktoranta.

Przedmiotem faktoringu mogą być wierzytelności faktoranta i usługi oferowane przez faktora na rzecz faktoranta lub zobowiązania faktoranta i usługi faktora na rzecz faktoranta. Zaznaczyć należy, że zakres usług może być bardzo różny, w zależności od potrzeb faktoranta i możliwości faktora. Usługi te dzielimy w zależności od funkcji faktoringu – na usługi związane z funkcją finansową, usługi związane z funkcją administracyjną, usługi związane z funkcją zabezpieczającą oraz usługi dodatkowe nie związane z przelewanymi wierzytelnościami lub spłacanymi zobowiązaniami. Zakres oferowanych przez faktora na rzecz faktoranta usług decyduje o różnorodności form faktoringu. W zależności od przedmiotu faktoringu wyróżniamy faktoring wierzytelnościowy, faktoring zobowiązaniowy, faktoring pośredni, mający cechy faktoringu zarówno wierzytelnościowego, jak i zobowiązaniowego (tzw. faktoring restrukturyzacyjny), faktoring z szerokim wachlarzem usług oraz faktoring z ograniczonym zakresem usług (faktoring zmodyfikowany i faktoring agencyjny). Przedmiotem transakcji faktoringowych są:

- w transakcjach faktoringu wierzytelnościowego – wierzytelności istniejące lub wierzytelności przyszłe faktoranta, które są przelewane na faktora, oraz usługi świadczone przez faktora na rzecz faktoranta;
- w transakcjach faktoringu zobowiązaniowego – zobowiązania faktoranta wobec dostawców, które są spłacane przez faktora, oraz usługi oferowane przez faktora na rzecz faktoranta;

- w transakcjach faktoringu pośredniego, czyli restrukturyzacyjnego, wierzytelności istniejące i wierzytelności przeszłe faktoranta oraz szereg usług świadczonych przez faktora na rzecz faktoranta; interesujące w tego rodzaju transakcjach jest to, że bardzo duże znaczenie odgrywają tu usługi dodatkowe, czyli nie związane z przelewanymi wierzytelnościami;
- w transakcjach faktoringu zmodyfikowanego oraz agencyjnego przedmiotem są wierzytelności faktoranta oraz usługi towarzyszące cesji wierzytelności o specjalnym zakresie, ponieważ faktor powierza faktorantowi zwrotnie administrowanie należnościami; transakcjom faktoringu zmodyfikowanego towarzyszą usługi związane z funkcją zabezpieczającą, natomiast w transakcjach faktoringu agencyjnego brak jest usług związanych z tą funkcją, występują więc jedynie usługi związane z funkcją finansową faktoringu lub funkcją dodatkową.

W transakcjach klasycznego faktoringu, czyli faktoringu wierzytelnościowego, przedmiotem są wierzytelności, które muszą charakteryzować się określonymi cechami. Muszą to być wierzytelności pochodzące z obrotu gospodarczego, pieniężne, krótkoterminowe (z okresem płatności do 210 dni, a w praktyce najczęściej nie przekraczają 90 dni), istniejące lub przyszłe, bezsporne, nieprzeterminowane i nieprzedawnione, czyli regularne, udokumentowane, których przelew nie został zakazany lub ograniczony. Zaznaczyć należy, że faktor zwykle płaci faktorantowi przed terminem płatności wierzytelności nie całą kwotę wierzytelności, lecz zaliczkuje ją do określonej w umowie wysokości. Zwykle zaliczki nie przekraczają 95% kwoty wierzytelności. Wierzytelności, które są przelewane na faktora, opiewają na niskie kwoty. W ramach limitu faktoringowego faktorant przedstawia do wykupu faktorowi szereg drobnych, krótkoterminowych wierzytelności, których płatnikami jest wielu kontrahentów faktoranta, czyli dłużników faktoringowych. Celem faktoringu nie jest pozbywanie się złych wierzytelności, lecz przyspieszenie rotacji dobrych wierzytelności w celu zmniejszenia zapotrzebowania na kapitał obrotowy netto poprzez skrócenie cyklu konwersji gotówki.

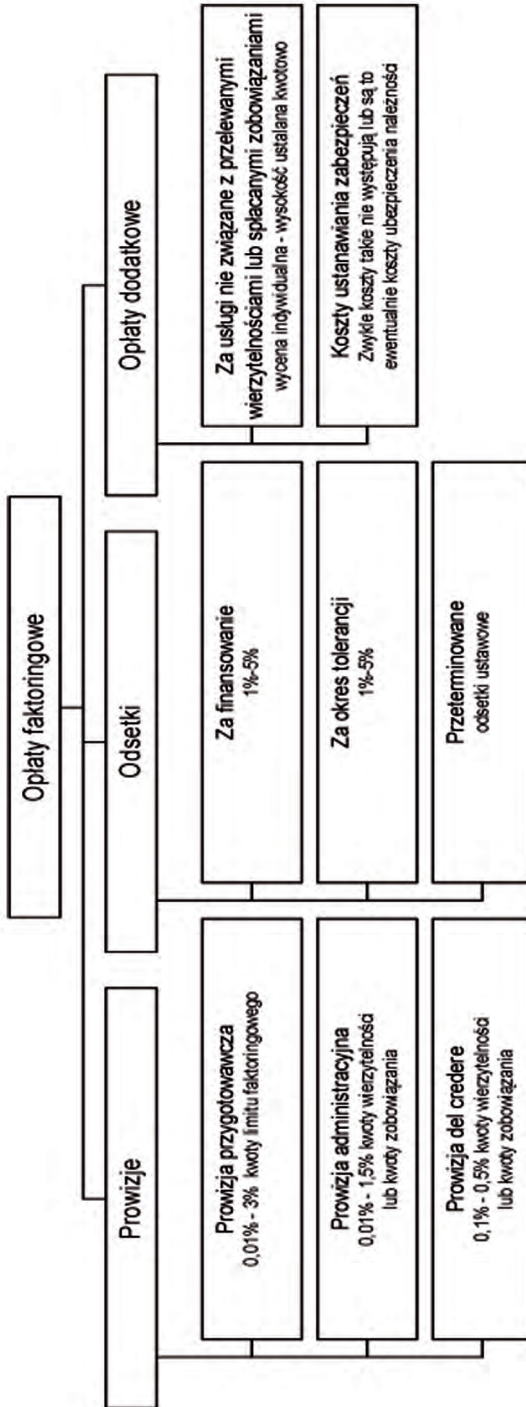
Zobowiązania, które są przedmiotem faktoringu zobowiązaniowego, charakteryzują się następującymi cechami: pochodzą z obrotu gospodarczego, są pieniężne, krótkoterminowe, istniejące, bezsporne, nieprzeterminowane i nieprzedawnione, udokumentowane. Faktor płaci dostawcy faktoranta, czyli dotychczasowemu wierzycielowi, pełną kwotę zobowiązania, bo tylko w ten sposób może wejść w prawa dotychczasowego wierzyciela. Zwykle faktor finansuje zobowiązania faktoranta w terminie płatności zobowiązania lub przed tym terminem. Jeśli spłata zobowiązań następuje w terminie wynikającym z faktury, to często faktor gwarantuje dostawcom, że otrzymają zapłatę za dostarczone towary lub wykonane usługi, co wpływa na obniżenie ceny zakupu dla faktoranta lub wydłużenie okresu kredytu kupieckiego udzielonego przez dostawców. Czasami faktor wydłuża faktorantowi okres spłaty zobowiązania, co prowadzi do wydłużenia cyklu konwersji zobowiązań bieżących, skrócenia cyklu konwersji gotówki, a dzięki temu zmniejszenia zapotrzebowania na kapitał obrotowy netto w przedsiębiorstwie faktoranta.

Transakcje faktoringowe dla faktora wiążą się z ponoszeniem ryzyka kredytowego. Faktor w ramach zarządzania tym ryzykiem może ustanawiać dodatkowe zabezpieczenie. W przypadku transakcji faktoringu wierzytelnościowego zabezpieczeniem jest sama wierzytelność. Faktor, mając źródło spłaty w postaci wierzytelności i bazując na dywersyfikacji ryzyka kredytowego, ponieważ jest ono umiejscowione w przedsiębiorstwach dłużników faktoringowych, raczej nie żąda od faktoranta ustanawiania dodatkowych zabezpieczeń rzeczowych. Wyjątkiem są transakcje o podwyższonym ryzyku lub małej liczbie dłużników. Jednak w praktyce w takich przypadkach faktorzy nie decydują się na podpisanie umowy faktoringowej. Występowanie dodatkowych zabezpieczeń rzeczowych jest odstępstwem od reguły w transakcjach faktoringowych, ponieważ regułą jest brak takich zabezpieczeń. Brak wymogu przedstawiania dodatkowych zabezpieczeń rzeczowych w transakcjach faktoringu wierzytelnościowego powoduje, że usługi faktoringowe są bardziej dostępne dla przedsiębiorstw nie mających takich zabezpieczeń, przede wszystkim przedsiębiorstw młodych i przedsiębiorstw z sektora MŚP.

Inaczej rzecz ma się w przypadku faktoringu zobowiązaniowego, w którym ryzyko kredytowe nie jest zdywersyfikowane, ponieważ jest umiejscowione w przedsiębiorstwie faktoranta. W tego rodzaju transakcjach faktorzy albo żądają dodatkowych zabezpieczeń rzeczowych od faktoranta, albo faktorant ponosi koszt ubezpieczenia należności. Niekiedy faktor stosuje oba zabezpieczenia jednocześnie. Z przeprowadzonych przez autorkę pod koniec 2010 r. badań ankietowych wśród największych faktorów wynika, że nigdy nie ubezpieczało należności faktoringowych z tytułu faktoringu zobowiązaniowego jedynie 28% badanych, a na przykład w przypadku faktoringu niepełnego nigdy nie ubezpieczało należności faktoringowych 71% badanych.

Na rynku występuje wiele form faktoringu. Podstawowe kryteria podziału transakcji faktoringowych i wyróżnione zgodnie z nimi formy faktoringu to [Kreczmańska-Gigol 2010, s. 14]:

- kryterium umiejscowienia ryzyka wypłacalności dłużnika, uważane za najważniejsze; zgodnie z nim wyróżniamy faktoring pełny (z przejęciem przez faktora ryzyka wypłacalności dłużników), faktoring niepełny (ryzyko wypłacalności dłużników obciąża faktoranta) oraz faktoring mieszany (ryzyko wypłacalności dłużników częściowo obciąża faktoranta, a częściowo faktora),
- kryterium momentu zapłaty faktorantowi za przelaną wierzytelność w przypadku faktoringu wierzytelnościowego lub momentu zapłaty dostawcy faktoranta w przypadku faktoringu zobowiązaniowego,
- kryterium zawiadomienia dłużnika o przelewie wierzytelności,
- kryterium sposobu komunikacji między podmiotami transakcji,
- kryterium rodzaju faktoranta,
- kryterium rodzaju dłużnika – faktoring przedsiębiorców, faktoring samorządowy, faktoring instytucji budżetowych,
- kryterium zasięgu terytorialnego,

Rys. 1. Oplaty faktoringowe

Źródło: opracowanie własne.

- kryterium wpływu transakcji faktoringowej na strukturę kapitału faktoranta,
- kryterium przedmiotu faktoringu,
- kryterium liczby podmiotów uczestniczących w transakcji.

Koszty faktoringu wiążą się z funkcjami, które pełni faktoring, i zakresem oferowanych usług. Podstawowe koszty to: odsetki z tytułu finansowania; prowizja przygotowawcza z tytułu usług świadczonych przez faktora w ramach funkcji administracyjnej, związanych z minimalizacją ryzyka (zarówno w transakcjach faktoringu wierzycielskiego, jak i zobowiązaniowego); prowizja administracyjna ponoszona z tytułu usług świadczonych przez faktora w ramach funkcji administracyjnej, związanych z administrowaniem wierzycielstwami i ściąganiem należności (w przypadku faktoringu wierzycielskiego) lub też usług związanych z administrowaniem zobowiązaniami (w przypadku faktoringu zobowiązaniowego); prowizja z tytułu *del credere*, czyli funkcji zabezpieczającej (w przypadku faktoringu wierzycielskiego za przejęcie ryzyka wypłacalności dłużnika faktoringowego, a w przypadku faktoringu zobowiązaniowego za udzielenie gwarancji spłaty zobowiązania dostawcom faktoranta). Bardzo często wysokość prowizji z tytułu *del credere* jest uzależniona od kosztów ponoszonych przez faktora na rzecz towarzystwa ubezpieczającego należności faktoringowe. Oprócz tych podstawowych opłat faktor pobiera także opłaty z tytułu pełnionych usług dodatkowych. Są one wyceniane indywidualnie, ponieważ zakres usług jest dowolnie kształtowany przez strony umowy. Opłaty faktoringowe przedstawia rys. 1.

3. Istota usług forfaitingowych

Forfaiting jest usługą finansową, która wyrosła z usług faktoringowych. Podobnie jak faktoring opiera się na konstrukcji cesji wierzycielstwa. Początkowo dotyczył on jedynie obrotów zagranicznych, stąd do tej pory pojawiają się definicje, które nazywają forfaiting narzędziem finansowania w transakcjach eksportowych [Glogowski, Muench 1996, s. 166; Mac 1991, s. 25-27; Rawa 1993]. Definicje te jednak nie są pełne, ponieważ forfaiting ma już szersze zastosowanie w praktyce gospodarczej i dotyczy również obrotów krajowych [Stecki 1994, s. 7]. Polega on na zakupie średnio- i długoterminowych wierzycielstw, przysługujących dostawcom produktów, towarów bądź usług, przez wyspecjalizowane instytucje forfaitingowe. Wierzycielstwa będące przedmiotem forfaitingu to: wierzycielstwa pieniężne, wekslowe lub bezwekslowe, wynikające z umów dostawy, sprzedaży, wykonania usług lub umów leasingowych, czyli pochodzące z obrotu gospodarczego, krajowe lub zagraniczne, mogą, lecz nie muszą być objęte akredytywami, i co charakterystyczne dla nich – z okresem płatności od pół roku nawet do 10 lat [Werdenich 2008, s. 175]. Na uwagę zasługuje fakt, że o ile w transakcjach faktoringowych dochodziło do stałej, długookresowej współpracy między faktorem i faktorantem, wartość pojedynczych wierzycielstw była niewielka, a liczba wierzycielstw duża, to w transakcjach forfaitingowych przedmiotem są pojedyncze wierzycielstwa opiewające na duże kwoty (od 14,5 tys. euro do 500 tys. euro) [Werdenich 2008, s. 177].

Podmioty, z którymi mamy do czynienia na gruncie umowy forfaitingu, są co najmniej trzy, a mianowicie [Heropolitańska, Kawaler, Koziół 2000, s. 217; Mac 1991, s. 25-27]: forfaiter, czyli nabywca wierzytelności, wyspecjalizowana instytucja forfaitingowa, którą może być bank lub firma forfaitingowa, nazywany też instytucją forfaitingową, jednostką forfaitingową, bankiem forfaitingowym lub kupującym; forfaitysta (nazywany też forfetystą, przedsiębiorcą, posiadaczem weksła, dostawcą, wykonawcą usług, eksporterem lub sprzedawcą) – zbywca wierzytelności w ramach umowy forfaitingu; dłużnik – podmiot zobowiązany do dokonania zapłaty, czyli zaspokojenia wierzyciela, nazywany czasami płatnikiem, nabywcą, odbiorcą dóbr lub importerem.

W niektórych umowach oprócz wymienionych wyżej trzech głównych podmiotów forfaitingu dodatkowo występują:

- inna instytucja forfaitingowa – forfaiter pośredniczący,
- podmiot zabezpieczający wierzytelność (np. bank udzielający gwarancji bankowej, towarzystwo ubezpieczeniowe udzielające gwarancji ubezpieczeniowej lub ubezpieczający należności będące przedmiotem forfaitingu itp.).

Biorąc pod uwagę to, że transakcje faktoringowe opierają się na cesji wierzytelności, można spojrzeć na nie pod kątem kryteriów podziału cesji wierzytelności. Wyróżnia się trzy podstawowe kryteria podziału cesji wierzytelności:

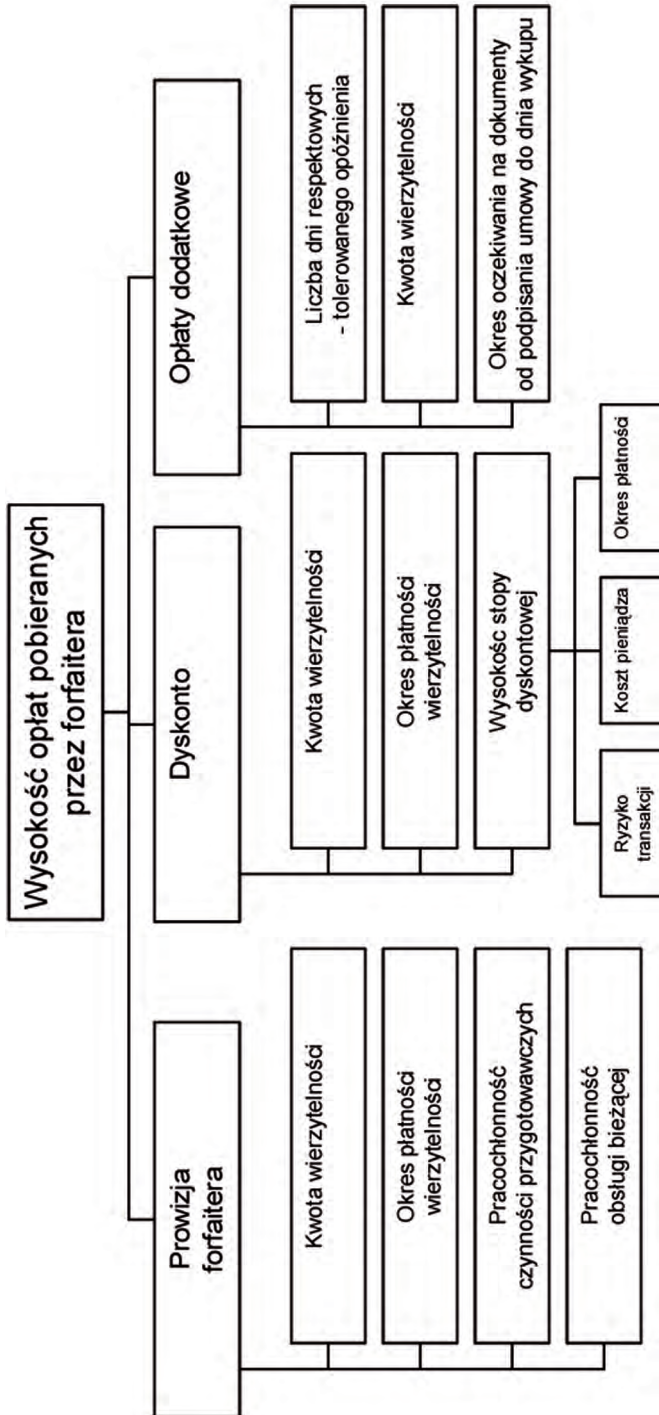
1) kryterium odpłatności, zgodnie z którym wyróżnia się przelew wierzytelności odpłatny i nieodpłatny – forfaiting jest zawsze odpłatną formą cesji wierzytelności;

2) zgodnie z kryterium definitywności przelewu wyróżnić można definitywne przejście wierzytelności i przelew powierniczy, który skutkuje ograniczonymi prawami własności dla nowego wierzyciela, ponieważ może on skorzystać z praw własności dopiero wówczas, gdy nie zostanie spełnione świadczenie, które zabezpiecza przelew; w przypadku forfaitingu, tak samo jak i faktoringu, przejście wierzytelności jest definitywne; nie jest to przelew na zabezpieczenie, a instytucja faktoringowa może od razu korzystać z prawa własności do wierzytelności;

3) zgodnie z kryterium umiejscowienia ryzyka wypłacalności dłużnika wyróżnia się przelew z zachowaniem regresu do cedenta i bez prawa regresu do cedenta; pierwotnie transakcje forfaitingowe zawsze wiązały się z brakiem prawa regresu do cedenta, czyli forfaitysty – stąd nazwa „forfaiting”, która pochodzi od francuskiego słowa *a forfait*, czyli kupić, sprzedać coś bez ryzyka, ryczałtem; z biegiem lat transakcje forfaitingowe ulegają modyfikacjom; na rynku występują już transakcje forfaitingowe z zachowaniem regresu do cedenta; pamiętać należy jednak, że transakcje takie są wyjątkiem, a nie regułą.

Podstawowe typy forfaitingu to [Gigol 2000, s. 105-106]:

- zgodnie z kryterium umiejscowienia ryzyka wypłacalności dłużnika – forfaiting właściwy (z przejściem ryzyka wypłacalności dłużnika przez forfaitera) i niewłaściwy (w którym ryzyko obciąża forfaitystę);
- kryterium występowania usług dodatkowych – forfaiting bez usług dodatkowych i forfaiting z usługami dodatkowymi (forfaiting poszerzony);

Rys. 2. Opłaty pobierane przez forfaitera i czynniki mające wpływ na ich wysokość

Źródło: opracowanie własne.

- kryterium liczby podmiotów uczestniczących w transakcji – forfaiting bezpośredni (umowa zawierana jest bezpośrednio między forfaiterem i forfaitystą), forfaiting pośredni (między forfaiterem i forfaitystą występują pośrednicy, np. centrale handlu zagranicznego itp.), forfaiting confirmingowy (forfaiter ma swoje przedstawicielstwo w kraju importera, które zajmuje się badaniem wiarygodności i wypłacalności dłużników, przejmuje na siebie ryzyko ich wypłacalności i inkasuje należność), hermes forfaiting (transakcja zabezpieczona gwarancją udzieloną przez rząd kraju importera, który w ten sposób wspiera eksport do określonego państwa), forfaiting dalszy (forfaiter przelewa wierzytelności forfaitingowe na kolejnego forfaitera);
- kryterium zasięgu terytorialnego – forfaiting krajowy i zagraniczny;
- kryterium przedmiotu transakcji – forfaiting wierzytelności w wekslach własnych, forfaiting wierzytelności w wekslach trasowanych, forfaiting wierzytelności z tytułu dostaw i usług, forfaiting wierzytelności objętych akredytywami, forfaiting wierzytelności leasingowych, forfaiting wierzytelności czynszowych, forfaiting z promesą (forfaiting wierzytelności przyszłych);
- kryterium zawiadomienia dłużnika – forfaiting otwarty (czyli jawny, w którym dłużnik jest zawiadamiany o przelewie) i forfaiting ukryty (inaczej tajny, w którym dłużnik nie jest zawiadamiany o przelewie).

Forfaiting pełnić może dwie funkcje – funkcję finansową i funkcję zabezpieczającą [Tokaj-Krzewska 1999, s. 15-16]. Forfaitysta finansuje w ten sposób swoje wierzytelności, czyli przyspiesza rotację wierzytelności. Jeśli forfaiter przejmuje na siebie ryzyko wypłacalności dłużnika, to forfaiting pełni dla forfaitysty funkcję zabezpieczającą. Pamiętać należy, że tak jest w większości transakcji forfaitingowych.

Oplaty pobierane przez forfaitera to: prowizja, dyskonto i opłaty dodatkowe. Czynniki mające wpływ na wysokość tych opłat forfaitingowych przedstawia rys. 2. Oprócz tych opłat forfaitysta ponosi zwykle koszty ustanowienia zabezpieczenia transakcji, ponieważ transakcje te ze względu na charakter transakcji i okres płatności wierzytelności obciążone są zwykle wysokim ryzykiem. W ciągu kilku lat, jakie upływają od dnia wykupu wierzytelności do terminu płatności sytuacja może się zupełnie zmienić – i na rynku, i sytuacja dłużnika oraz forfaitysty. Zabezpieczenia, które najczęściej są ustanawiane w transakcjach forfaitingowych, to: gwarancja bankowa lub ubezpieczeniowa, ubezpieczenie należności, hipoteka, zastaw, rzadziej poręczenie lub przewłaszczenie.

4. Istota usług faktoringowych, których biernymi uczestnikami są jednostki samorządu terytorialnego

Od kilku lat na rynku polskim pojawiła się taka nowa usługa oferowana przez faktorów, której biernymi uczestnikami, czyli dłużnikami są jednostki samorządu terytorialnego. Usługa ta nazywana jest faktoringiem samorządowym. Wyodrębniając

tę specjalną usługę, factorzy podzielili transakcje faktoringowe według kryterium rodzaju dłużnika faktoringowego. Transakcje tzw. faktoringu samorządowego to transakcje zawierane z wierzycielami jednostek samorządu terytorialnego. Zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi pojawiło się wraz ze wzrostem aktywności inwestycyjnej samorządów. Jednostki samorządu terytorialnego, chcąc wykorzystać środki z Unii Europejskiej, muszą mieć wkład własny. Ten wkład własny nie musi pochodzić z oszczędności samorządów. Wkład własny często może być sfinansowany długiem.

Jednostki samorządu terytorialnego, poszukujące w drodze przetargów wykonawców wielu inwestycji, stawiają warunek w postaci bardzo długich okresów płatności zobowiązań wobec wykonawców. Jednocześnie chcą mieć pewność, że mimo tych długich okresów płatności wykonawcy nie utracą płynności i będą w stanie wykonać prace na rzecz samorządu. Ponieważ jednostki samorządu terytorialnego postrzegane są jako wiarygodne, a prawdopodobieństwo ich upadłości jest o wiele niższe niż prawdopodobieństwo upadłości jakiegokolwiek przedsiębiorstwa, to factorzy chętnie finansują wierzytelności wykonawców usług i dostawców dla jednostek samorządu terytorialnego. Nawet w sytuacji, gdy wykonawca nie posiada zdolności kredytowej potrzebnej do zaciągnięcia kredytu na kwotę kontraktu, to jest w stanie skorzystać z usług faktora, dla którego ryzyko transakcji jest umiejscowione w jednostce samorządu terytorialnego, a nie w przedsiębiorstwie wykonawcy. Wykonawcy twierdzą, że usługi faktorów stały się na tyle popularne wśród samorządów, że organizując przetarg, w jego warunkach wpisują konieczność skorzystania przez wykonawcę z faktoringu.

Przedmiotem faktoringu samorządowego są wierzytelności przysługujące na przykład wykonawcom inwestycji budowlanych w gminach i miastach, takich jak budowa dróg i mostów, albo inwestycji zakupowych – takich jak zakup autobusów dla miasta. Kontrakty opiewają na wiele milionów złotych. Niekiedy transakcje dotyczą pojedynczych wierzytelności na kwotę kilku lub kilkunastu milionów złotych. Czasami transakcja dotyczy wielu wierzytelności, ale wynikających z jednego kontraktu zawartego między jednym wykonawcą i jedną jednostką samorządu terytorialnego. Dłużnik jest więc jeden i jeden jest wierzyciel. Liczba wierzytelności może być większa. Może dotyczyć kilku, kilkunastu lub kilkuset faktur wynikających z jednego kontraktu i wystawianych przez faktoranta sukcesywnie, w miarę realizacji kolejnych etapów inwestycji.

Okres płatności wierzytelności wynosi od kilku miesięcy do dziesięciu lat. Dłużnik ma więc dużo czasu na zgromadzenie środków na zapłatę dla faktora. Tego rodzaju transakcje w przeciwieństwie do typowych transakcji faktoringowych są dodatkowo zabezpieczone. Zabezpieczeniem może być gwarancja bankowa, gwarancja ubezpieczeniowa, hipoteka na nieruchomości itp. Można więc mówić o pierwszorzędym zabezpieczeniu. Najczęściej faktor przejmuje na siebie ryzyko wypłacalności jednostki samorządu terytorialnego, czyli transakcji towarzyszy funkcja zabezpieczająca.

Faktorant ponosi z tytułu faktoringu samorządowego koszty odsetek od momentu wykupu wierzytelności do momentu terminu spłaty należności, płaci prowizję przygotowawczą liczoną procentowo od wartości całej umowy faktoringowej, prowizję administracyjną procentowo od każdej wykupionej w ramach kontraktu wierzytelności, prowizję za przejęcie ryzyka wypłacalności dłużnika oraz ponosi koszty ustanowienia zabezpieczeń. Faktor nie świadczy na rzecz faktoranta typowych usług związanych z funkcją zabezpieczającą i funkcją administracyjną.

5. Podsumowanie

Podstawowe cechy odróżniające faktoring od forfaitingu to:

- charakter współpracy – w przypadku faktoringu współpraca jest długookresowa, w przypadku forfaitingu współpraca ma charakter jednorazowy; w analizowanych transakcjach tzw. faktoringu samorządowego współpraca ma charakter jednorazowy, dotyczy finansowania jednego kontraktu;
- rodzaj podmiotu świadczącego dane usługi – usługi faktoringowe oferują banki i wyspecjalizowane spółki faktoringowe, a usługi forfaitingowe są oferowane przez banki; faktoring samorządowy jest usługą oferowaną głównie przez banki;
- funkcje, jakie pełni transakcja – faktoring może pełnić funkcję finansową, funkcję administracyjną, funkcję zabezpieczającą i funkcję usług dodatkowych, a funkcja zabezpieczająca nie jest regułą; forfaiting pełni jedynie funkcję finansową i zabezpieczającą, przy czym funkcja zabezpieczająca zwykle występuje; transakcjom faktoringu samorządowego towarzyszy jedynie funkcja finansowa i funkcja zabezpieczająca, a nie występuje funkcja administracyjna i usług dodatkowych;
- charakter wierzytelności – w transakcjach faktoringowych przedmiotem są krótkoterminowe wierzytelności, opiewające na niewielkie kwoty, a wynikają one z bieżącej, a nie inwestycyjnej działalności; w transakcjach forfaitingowych przedmiotem są pojedyncze wierzytelności średnio- i długoterminowe, opiewające na wysokie kwoty; faktoring samorządowy dotyczy niewielu, pojedynczych wierzytelności o średnim lub długim okresie płatności i o bardzo wysokiej wartości;
- wysokość finansowania – w przypadku faktoringu faktor zaliczkuje wierzytelności przed terminem ich płatności, a w forfaitingu dochodzi do zapłaty za całą przelaną wierzytelność przed terminem jej płatności; w transakcjach faktoringu samorządowego faktor płaci za 100% wierzytelności przed terminem jej płatności;
- liczba dłużników – w transakcjach faktoringowych występuje wielu dłużników; w transakcjach forfaitingowych występuje jeden dłużnik; w transakcjach faktoringu samorządowego występuje jeden dłużnik, którym jest określona jednostka samorządu terytorialnego;
- sposób zabezpieczenia transakcji – w przypadku faktoringu zabezpieczeniem jest sama wierzytelność i nie jest wymagane dodatkowe zabezpieczenie rzeczowe;

transakcje forfaitingowe są zwykle pierwszorzędnie zabezpieczone; w faktoringu samorządowym wymagane jest dodatkowe pierwszorzędne zabezpieczenie;

- rodzaje ponoszonych opłat – w przypadku faktoringu oprocentowanie może być ponoszone z góry w formie dyskonta lub w okresach miesięcznych, brak opłat dodatkowych w związku z okresem oczekiwania na dostarczenie dokumentów i brak opłat z tytułu ustanawianych zabezpieczeń; występują natomiast opłaty z tytułu usług dodatkowych; w przypadku forfaitingu oprocentowanie jest pobierane zawsze z góry w formie dyskonta, pobierana jest opłata za okres oczekiwania na dostarczenie kompletu dokumentów potrzebnych do uruchomienia transakcji; forfaitysta ponosi opłaty z tytułu ustanowienia zabezpieczeń; brak opłat z tytułu usług dodatkowych, bo takie zwykle nie występują; w transakcjach faktoringu samorządowego oprocentowanie pobierane jest z góry w formie dyskonta; faktorant ponosi opłatę za okres oczekiwania na dostarczenie kompletu dokumentów potrzebnych do uruchomienia transakcji oraz koszty ustanowienia zabezpieczeń, nie ponosi natomiast dodatkowych opłat, bo nie ma usług dodatkowych.

Analiza cech charakterystycznych usług faktoringu i forfaitingu oraz porównanie ich z cechami charakterystycznymi tzw. faktoringu samorządowego pokazują wyraźnie, że używana przez faktorów nazwa „faktoring samorządowy” nie odpowiada charakterowi transakcji. Trafniej byłoby nazywać usługi oferowane przez instytucje faktoringowe wierzycielom jednostek samorządu terytorialnego – forfaitingiem samorządowym.

Literatura

- Gigol K., *Oplacalność działalności kredytowej banku*, Twigger, Warszawa 2000.
- Głogowski E., Muench M., *Nowe usługi finansowe*, PWN, Warszawa 1996.
- Grzywacz J., *Faktoring*, Difin, Warszawa 2005.
- GUS, *Działalność przedsiębiorstw faktoringowych w 2008 r.*, Warszawa 2009.
- Heropolitańska I., Kawaler P., Koziół A., *Skup i sprzedaż wierzytelności przez banki*, Twigger, Warszawa 2000.
- Ignaczewski J., *Umowy nienazwane*, C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Klapper L., *The Role of „Reverse Factoring” in Supplier Financing of Small and medium Sized Enterprises*, Development Research Group, The World Bank, Washington 2004.
- Kreczmańska-Gigol K., *Istota usług faktoringowych*, [w:] *Faktoring w Polsce 2010. Analiza. Rynek. Perspektywy*, red. K. Kreczmańska-Gigol, Difin, Warszawa 2010.
- Larek E., Steins U., *Leasing, Factoring und Forfaitierung als Finanzierungssurrogate*, Fortis Verlag, Köln 1999.
- Mac R., *Forfaiting. Metoda finansowania przedsiębiorstwa eksportującego*, „Przegląd Organizacji” 1991, nr 11.
- Müller-Wiedernhorn A., *Praxishandbuch Forderungsmanagement. Juristisches know-how für Manager und Führungskräfte. Mit vielen Praxishinweisen und Beispielen*, Gabler, Wiesbaden 2006.
- Rawa P., *Forfaiting*, „Handel Zagraniczny” 1993, nr 8-9.
- Schwarz W., *Factoring*, Deutscher Sparkassenverlag, Stuttgart 1996.

- Stecki L., *Forfaiting*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 1994.
- Süchting J., *Finanzmanagement: Theorie und Politik der Unternehmensfinanzierung*, Wiesbaden 1995.
- Tokaj-Krzewska A., *Forfaiting*, Difin, Warszawa 1999.
- Tokarski M., *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.
- Werdenich M., *Modernes Cash-Management. Instrumente und Maßnahmen zur Sicherung und Optimierung der Liquidität*, mi-Fach Verlag, München 2008.

LOCAL GOVERNMENT FACTORING VS. LOCAL GOVERNMENT FORFAITING: ATTEMPT TO ORDER THE TERMINOLOGY

Summary: For several years Polish factors have been offering services in which local government entities are involved as debtors. These services are sometimes called local government factoring. However, they have characteristics that suggest they are actually forfaiting, not factoring services. The terminology needs ordering. They should be called local government forfaiting.